

УДК 377.21

О. М. Попович

Мукачівський державний університет

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

У статті зосереджено увагу на категоріальному апараті дослідження проблеми підготовки майбутніх педагогів до організації конструктивної діяльності дітей. Автором уточнено сутність поняття «конструктивна діяльність». Це поняття розглядається як компонент професійної компетентності вчителя. Визначено, що для організації такої діяльності необхідна особистісна установка. Така установка передбачає вміння чітко визначати мету і завдання професійної освіти, навички планування. Автор указав, що конструктивна діяльність передбачає перспективне й поточне планування процесу навчання й виховання, відбір і розподіл навчального матеріалу. Особлива увага акцентована на формуванні навичок професійного, особистісного і кар'єрного зростання.

Ключові слова: конструктивна діяльність, педагогічна освіта, професійна компетенція, особистість, саморозвиток, самореалізація, планування.

Постановка проблеми. Підготовка педагогів, наділених творчими вміннями та мисленням, здатністю діагностувати педагогічні явища, відбирати та перетворювати інформацію, має повною мірою задовольнити сучасні вимоги вітчизняної школи та суспільства. Як відомо, сучасна освіта є динамічною конструктивною системою, в якій змінюється склад учнів і учителів, коригуються відносини, створюються нові способи, методи, форми навчальної взаємодії, конструюються нові зв'язки людини з природним і соціальним середовищами.

Зважаючи на це, стратегічним завданням сучасних закладів професійної освіти є створення умов для реалізації та самореалізації особистості в інформаційно насиченому середовищі. Це вимагає переходу від декларативної до практично зорієнтованої моделі навчання й виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток особистісних ресурсів учнів, їхніх потреб, інтересів, нахилів і здібностей. Необхідність розвитку людини, здатної до конструктивної діяльності, є актуальною і в особистісному аспекті. Така людина здатна до ефективної соціальної та психологічної адаптації до реалій соціального буття, його перетворення або зміни себе, поведінки під впливом об'єктивних умов розвитку культури, науки, технологій. Кожна людина від природи наділена здатністю до конструктивної діяльності, тому що конструктивна діяльність лежить в основі загального розвитку кожної окремої особистості, в її самореалізації.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасній науці накопичено значний масив досліджень, присвячених проблемі підготовки вчителя (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, О. Безпалько, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.). Значний інтерес становлять дослідження особливостей структури особистості й діяльності вчителя, вдосконалення його психолого-педагогічної підготовки та формування педагогічної майстерності (Н. Гузій, В. Гриньова, В. Кан-Калик, А. Маркова та ін.).

У контексті дослідження особливу увагу привертають дисертаційні роботи О. Безпалько, А. Макарова, М. Севастюк, у яких під різним кутом зору досліджується проблема підготовки вчителя до продуктивної організації навчально-виховного процесу. На сьогодні, не зважаючи на інтенсивні пошуки вчених з метою створення теорії педагогічного конструювання, залишаються мало вивченими питання її змістового наповнення, структури й функцій компонентів підготовки до організації конструктивної діяльності.

Формулювання цілей статті: розкрити сутність і зміст основних категорій дослідження процесу підготовки майбутніх педагогів до організації конструктивної діяльності дітей.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на новий підхід до розуміння багаторівневої професійної освіти в межах Болонської системи та наявності системи суб'єктних відносин в освітньому просторі необхідний пошук наукового осмислення поняття «підготовка студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації конструктивної діяльності дітей у навчальному процесі». Багаторівнева освіта надає майбутньому педагогу вибір зі спеціальних курсів того змісту, який є більш пріоритетним та зміст знань якого можна самостійно застосувати у власній конструктивній педагогічній діяльності – на практиці чи під час підготовки до аудиторних занять.

Система конструктивного навчання складається з конструктивного самонавчання й інтерактивного навчання в межах традиційних та інноваційних форм навчання. Конструктивна діяльність у навчальному процесі – це особлива інтеграція педагогічних підходів, спрямована на розвиток і формування конструктивної особистості. Погоджуємося з ученим Н. Шаталовою в тому, що конструктивна особистість – творча особистість, яка має сформовані основи конструктивності (самотивація; конструктивні навички; конструктивне мислення) [4].

Установлено, що складність підготовки майбутніх педагогів до організації конструктивної діяльності дітей проявляється в необхідності володіння систематизованими знаннями фізіологічного й психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку, знання структури власне конструктивної діяльності.

У даному дослідженні конструктивна діяльність розглядається як невід'ємний компонент професійної компетентності вчителя, оскільки саме вона націлена на побудову такої моделі навчання, в основі якої лежать ідеї системного, цілісного підходів до організації процесу навчання, а сам педагогічний процес розглядає як процес розв'язування системи різноманітних педагогічних задач. Саме в роботі над задачами, як довело дослідження, що вимагають теоретико-методологічного аналізу, діагностування, цілепокладання, прогнозування, проектування, рефлексії формується в педагога інтегративне конструктивне вміння. У його структурі виділяємо аналітико-діагностичну, прогностично-проективну та рефлексивну діяльність, що складає основу професійної компетентності вчителя. Принциповою при цьому є вимога організації педагогічного процесу на засадах особистісно-діяльнісного підходу, згідно якого педагог виступає не лише координатором навчально-пізнавальної діяльності суб'єкта, а й спрямовує його на вирішення пізнавальних задач.

На підставі узагальнення наукових праць і практичного досвіду власне конструктивну діяльність розглядаємо як комплекс цілеспрямованих дій (зумовлених навчальною інструкцією, особистісними потребами тощо), спрямованих на поєднання окремих елементів у ціле незалежно від структури й походження частин у цілісні об'єкти, які задовольняють пізнавальні і практичні потреби. Об'єкти, отримані в результаті конструктивної діяльності, можуть використовуватися з навчально-пізнавальною метою, у грі, для задоволення естетичних потреб. Це самостійний вид діяльності людини, що має елемент творчості, почасти виконує завдання початкової профорієнтації.

Спираючись на результати досліджень вітчизняної та світової психології, зроблено висновок про те, що становлення конструктивної діяльності як психолого-педагогічного феномена створює сприятливі умови для розвитку перцептивних дій і інтелектуального моделювання властивостей і відносин предметного довкілля з опорою на спеціальні засоби пізнання – еталони (узагальнені образи модельованих об'єктів), що існують у попередньому досвіді людини (В. Моляко, О. Запорожець) [2].

Слід зазначити, що важливу роль у організації конструктивної діяльності відіграє попередній досвід: уявлення про модель, отримані

попередньо навички, знання, вміння оперувати елементами конструкції, рівень розвитку психомоторики, мислення тощо. На думку авторитетного вченого А. Лурія, конструктивна діяльність є однією з форм предметно-діяльнісного мислення [1].

В організації конструктивної діяльності важливим є орієнтування на розвиток пізнавальних дій (результату практичних форм мислительної діяльності), просторових уявлень, образів-уявлень про модель конструювання щодо відображення зовнішніх властивостей і функцій психомоторики для точного виконання задуму конструювання, розвиток мовлення (під час планування дій і контролю кінцевого результату діяльності) [3].

На підставі виявлених рекомендацій і методичних висновків конструктивну діяльність у змістовому аспекті розуміємо як складне психолого-педагогічне утворення, котре вибудовується на основі глибокого знання навчального матеріалу та високого рівня розвитку педагогічного мислення. У структурно-функціональному плані конструктивна діяльність є, по суті, єдністю компонентів методологічного аналізу, діагностики, цілепокладання, прогнозування, проектування, рефлексії та відповідних їм функцій, що створюють певну педагогічну технологію. Структурне наповнення такої технології: мета (цілепокладання, визначення системи завдань) – мотив (створення ситуації особистісного зацікавлення кожного студента в розв'язанні окреслених разом з викладачем завдань) – дія (безпосереднє виконання завдань) – результат і наступна рефлексія.

В. Моляко підтвердив експериментальним дослідженням той факт, що для організації конструктивної діяльності потрібна робота з розвитку мислення [2]. Якщо забезпечити відповідну складну організацію такої діяльності дитини, створюються умови для формування в неї важливих новоутворень – компетенцій.

Плідна конструктивна діяльність передбачає вміння постійного самоаналізу життєвих і психолого-педагогічних ситуацій. Результати таких самоспостережень і самоаналізу допомагають чітко визначити оптимальні засоби, методи, шляхи досягнення поставлених завдань. У цьому аспекті цікавим видається ознайомлення майбутніх педагогів з принциповими положеннями оптимізації педагогічного процесу. Важливо зорієнтувати студентів на те, щоб навчити вибирати найдоцільніші засоби досягнення поставлених завдань на максимально ефективному рівні з меншою витратою ресурсів часу. У цьому полягає суттєва відмінність конструктивної діяльності загалом. Допоможе в цьому плані досвід ведення тематичних

чи проблемних картотек. Грамотно складена картотека допомагає майбутньому вчителю успішно готуватися до кожного заняття з урахуванням оптимізації засобів, дотримання принципів наочності, систематичності, поступовості, послідовності, індивідуалізації. При цьому важливо розрізняти дві картотеки: картотеку для вихованців (роздатковий матеріал) і картотеку для вчителя (контрольна, психолого-педагогічна картотека). Картотека для вчителя є зібранням тематичних інформативних карток, у кожній з яких розкривається методика навчання конкретній конструктивній дії, а також розвитку особистісних якостей. Створення такої картотеки починається із з'ясування й запису відповідних педагогічних завдань. Подальші записи в картках – результати добору засобів для розв'язку намічених цілей.

У першу чергу доцільно створювати картки для формування ключових конструктивних здібностей і навичок конструктивної діяльності. У картках доцільно визначати конкретне і перспективне завдання, розкрити алгоритм методики. Правильне визначення завдань свідчить про опанування методикою. Слід звернути увагу на правильне й доцільне заповнення карток і систематизацію картотеки. Інакше картки перетворюють на зайві предмети. Картка має назву, номер або шифр розташування в картотеці. Записи ведуться тільки з однієї сторони. Систематизуються картки за алфавітом чи тематично.

Конструктивна діяльність проявляється в умінні вчителя формувати у вихованців потреби систематичної практичної діяльності. Важливо насамперед, удосконалювати вміння активізувати дітей під час занять. Під активізацією розуміємо свідому активність дітей, коли вони не тільки знають завдання й результати майбутньої діяльності, але й прагнуть досягти мети, знаючи, як це робити, володіючи відповідними вміннями. Складові активності: відповідні знання; чітка постановка мети й завдання, передбачення результату, вміння самоконтролю й взаємоконтролю за виконанням завдань і дій.

Широкі можливості створення умов для конструктивної діяльності полягають у використанні предметних орієнтирів. Вони служать ефективним засобом контролю й самоконтролю, дозволяють оцінити ступінь засвоєння знань, створюють можливість для самонавчання.

Конкретний вибір прийомів і засобів для активізації конструктивної діяльності обумовлюється завданнями заняття, етапами навчання, дидактичним матеріалом, підготовленістю педагога. Завдання вчителя – у кожному конкретному випадку врахувати можливості дітей і створити

середовище для прояву їх самостійності в навчанні, а також передбачити раціональні форми керування їх пізнавальною діяльністю, щоб досягти максимально можливих результатів за мінімальний час.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, конструктивна діяльність передбачає перспективне й поточне планування процесу навчання й виховання, відбір і розподіл навчального матеріалу, планування своєї діяльності й діяльності вихованців. Для формування в майбутніх педагогів особистісної установки до організації конструктивної діяльності на перший план у психолого-педагогічній підготовці варто висунути чітке визначення цілей і завдань професійної освіти. Особливу увагу варто також приділити формуванню необхідних навичок планування професійного, особистісного і кар'єрного зростання.

Перспективними напрямками розробки означеної проблеми є: аналіз проектної роботи як форми підготовки майбутніх педагогів до організації конструктивної діяльності дітей, узагальнення і класифікація груп здібностей до організації конструктивної діяльності в системі професійних компетенцій фахівців у галузі педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лурия А. Р. Нейропсихологический анализ решения задач / А. Р. Лурия, Л. С. Цветкова. – М. : Педагогика, 1966. – С. 21–28.
2. Моляко В. А. Психологическая система тренинга конструктивного мышления / В. А. Моляко / Вопросы психологии. – 2000. – С. 34–100.
3. Поддьяков Н. Н. Конструирование. Сенсорное воспитание в детском саду / под ред. Н. Н. Поддьякова, В. Н. Аванесовой / 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1981. – С. 77–98.
4. Шаталова Н. Азбука конструктивного обучения : монография / Н. Шаталова. – Красноярск, 2011. – 210 с.

РЕЗЮМЕ

Попович О. М. Основные категории исследования процесса подготовки будущих педагогов к организации конструктивной деятельности детей.

В статье сосредоточено внимание на категорийном аппарате исследования проблемы подготовки будущих педагогов к организации конструктивной деятельности детей. Автором уточнена сущность понятия «конструктивная деятельность». Это понятие рассматривается как компонент профессиональной компетентности учителя. Определено, что для организации такой деятельности необходима личностная установка. Такая установка предполагает умение четко определять цели и задачи профессионального образования, навыки планирования. Автор указал, что конструктивная деятельность предполагает перспективное и текущее планирование процесса обучения и воспитания, отбор и распределение учебного материала. Особое внимание акцентировано на формировании навыков профессионального, личностного и карьерного роста.

Ключевые слова: конструктивная деятельность, педагогическое образование, профессиональная компетенция, личность, саморазвитие, самореализация, планирование.

SUMMARY

Popovich O. Main categories of the research of the process of preparation of the future teachers to the organization of children's constructive activities.

The article focuses on the categorical apparatus of research of the problem of future teachers' preparation to the organization of, children's constructive activities. The author clarifies the essence of the concept of «constructive activity» as a component of teacher's professional competence.

This concept is considered as a component of professional competence of the teacher.

The system of constructive learning consists of the elements of the constructive self-learning and interactive learning. These elements are integrated within traditional and innovative forms of education. Constructive activities in the learning process is a special integration of pedagogical approaches, aimed at the development and formation of a constructive personality.

Constructive activity is manifested in the ability of teachers to form the pupils need for a systematic practice. It is important to improve the ability to harness the children during the lessons. Under intensification understand the author the conscious activity of children, when they know not only the task and the results of future activity, but also want to reach the goal, knowing how to do, mastering the relevant skills. Composite activity: relevant knowledge; a clear statement of the purpose and task, the provision, the ability to self-control and inter-control over the implementation of tasks and activities.

The author also states that organization of such activities requires personal installation. This setup requires the ability to define the goals and tasks of professional education, skills, planning, professional, personal and career growth.

Key words: *constructive activities, pedagogical education, professional competence, personality, self-development, self-realization, planning.*